

**ROSSIYA FEDERATSIYASIDA MAXSUS VOSITALARDAN FOYDALANISH
ASOSLARI**

**ПРИНЦИПЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ СРЕДСТВ В РОССИЙСКОЙ
ФЕДЕРАЦИИ**

PRINCIPLES OF USING SPECIAL TOOLS IN THE RUSSIAN FEDERATION

*O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
Magistratura fakulteti tinglovchisi leytenant
Sh.A.Rahimov*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mamlakatimiz va Rossiya Federatsiyasida maxsus vositalarni qo'llash asoslar va o'ziga xos xususiyatlarining qonuniy asoslari keltirilgan va tajriba sifatida o'rganilishi kerak bo'lgan sifatlar bayon qilingan*

Kalit so'zlar: *politsiya, maxsus vosita, rezina tayoq, qo'l kishanlari, elektroshok qurilmalari, jismoniy kuch ishlatish, temiryo'l kesishmalari, mopedlar*

Аннотация: *В данной статье представлены правовые основы применения специального инструмента в нашей стране и Российской Федерации, а также описаны качества, которые следует изучить в экспериментальном порядке*

Ключевые слова: *полиция, специальных средств, резиновая дубинка, наручники, электрошоковые устройства, применение физической силы, железнодорожные переезды, мопеды*

Annotation: *In this article, the legal bases of the use of special tools in our country and the Russian Federation are presented, and the qualities that should be studied as an experiment are described*

Key words: *police, special vehicle, rubber baton, handcuffs, electroshock devices, use of physical force, railway crossings, mopeds*

Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarining ajralmas xizmat qurollari hisoblangan maxsus vositalar turlari va ko'rinishi, vazifasi nuqtai-nazaridan bir qancha turlarga bo'linadi. Nafaqat mamlakatimizda balki butun dunyoda harbiylar, politsiya va jandarmeriya xodimlari bunday vositalardan doimiy tarzda xizmat davomida qonunda belgilangan tartibda foydalanadilar. Xususan Rossiya Federatsiyasida ham maxsus vositalardan foydalanish va uning muomilasi masalalari, bevosita mamlakatda ishlab chiqariladigan maxsus vositalar jahonda ham yetakchi o'rinlarda turishini ta'kidlab o'tish joiz. Rossiya Federatsiyasida qanday maxsus vositalardan foydalaniladi va ularni qo'llashga qanday huquqiy asoslar mavjud? Xorijiy tajriba sifatida hozirgi kunda qay darajada bizning huquqni muhofaza qiluvchi organlarimiz Rossiya tajribasidan foydalanilmoqda? Quyida ushbu savollarga atroflicha javob izlaymiz.

Rossiya Ichki ishlar vazirligining maxsus vositalar tarkibi qanday ko'rinishga ega ekanligi Rossiya Federatsiyasining "Politsiya to'g'risida" gi qonunning 21-moddasiga muvofiq maxsus vositalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- gazli vositalar (1-5-bandlarga, shuningdek 1-qismning 7 va 8-bandlariga muvofiq);

- svetoshok va elektroshok qurilmalari;

- rezina tayoqlar (1 va 5 bandlariga, shuningdek 7, 8, 11-qismning 1-qismiga asosan);

- harakatni cheklaydigan vositalar, agar ular mavjud bo'lmasa, improvizatsiya qilingan vositalar, jinoyatchini bog'lash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan maxsus vosita sifatida ishlatiladi;

- bo'yash va markirovka qiluvchi maxsus vositalar (10.11-bandning 1-qismiga qarang);

- transportni majburiy to'xtatish vositalari (9.11-band 1-qism);

- harakatni cheklovchi vositalar (1-5-bandlar, 1-qism);

- suv to'plari (7, 8, 11-bandlar 1-qism);

- to'siqlarni yo'q qiladigan vositalar (5, 7-bandlar, 1-qism);

- qo'riqlanadigan obyektlarni himoya qiluvchi odamlar guruhlarini harakatlarini blokirovka qilish vositalari (1-band, 1-qism);

- zirhli transport vositalari, yoritish va akustik uskunalari (5, 7, 8, 11-bandlar 1-qism).

- maxsus vositalar tarkibiga xizmat hayvonlari ham kiradi. Ulardan foydalanish "Politsiya to'g'risida" gi Qonunning 1-qismining 1-7, 10, 11-bandlari bilan tartibga solinadi.

Maxsus vositalardan foydalanishga kim ruxsat beradi? Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining o'qotar qurol va maxsus vositalardan foydalanish huquqi konstitutsiyaviy va federal qonunlarda nazarda tutilgan. Qaysidir rahbarning aniq ruxsati talab qilinmaydi. Maxsus vositalardan foydalanish sabablarini quyidagicha:

- fuqarolarning hayoti va sog'lig'iga xavf tug'dirishi;

- Rossiya Federatsiyasi va xorijiy davlatlar fuqarolarining erkinligiga tahdid;

- vaziyatni beqarorlashuvi;

- jinoyatlarning oldini olish;

- jamoat tartibini muhofaza qilish;

- jamoat xavfsizligini ta'minlash.

Shu o'rinda suv purkagichlar va bronetransportlardan foydalanishga ruxsatnoma hududiy ichki ishlar boshqarmasi boshlig'i tomonidan beriladi, so'ngra 24 soat ichida prokurorga xabar qilinadi.

Foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari. Maxsus vositalar, o'qotar qurol va jismoniy kuch ishlatishning o'ziga xos xususiyatlari "Politsiya to'g'risida" gi Qonunning 19-moddasi 5-bobida batafsil bayon etilgan. Huquqni muhofaza qilish organi xodimi

o'ziga nisbatan jismoniy kuch, o'qotar qurol yoki maxsus vositalarni qo'llamoqchi bo'lgan shaxsga quyidagilar haqida ma'lum qilishi shart:

- u ichki ishlar organlarida ishlaydi;
- ixtiyoriy ravishda taslim bo'lishni taklif qilish;
- o'qotar qurol qo'llash, ko'zdan yosh oqizuvchi gaz ishlatishi haqida ogohlantirishi kerak.

Ichki ishlar organi xodimi, agar o'zining yoki qamoqqa olingan fuqaroning hayoti va sog'lig'iga bevosita tahdid bo'lsa, yuqorida ko'rsatilgan harakatlarni qilmaslikka haqli. O'ta xavfli jinoyatchini qo'lga olishda huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimi o'z rejasi asosida harakat qiladi, shu bilan birga fuqaroga minimal zarar yetkazishni ta'minlashi zarur. Qamoqda saqlash vaqtida paydo bo'lgan tan jarohatlari yoki o'qotar quroldan orttirilgan jarohatlar bo'lsa, fuqaroga birinchi tibbiy yordam ko'rsatiladi. Uning qarindoshlari voqea haqida 24 soat ichida xabardor qilinadi. Jismoniy kuch, maxsus vositalar va o'qotar qurol qo'llanganligi, shuningdek sog'lig'iga yoki moddiy zarar etkazilganligi to'g'risida bevosita boshliqqa xabar qilinadi va 24 soat ichida bayonnoma taqdim etiladi. Ushlangan shaxs jarohatlardan vafot etgan yoki o'qdan jarohat olgan bo'lsa, bu haqda prokurorga 24 soat ichida xabar beriladi. Qamoqda saqlash joyi asl shaklida qoladi - politsiya xodimi uning to'liq izolyatsiyasini ta'minlashi va begona odamlarni izolyatsiya qilingan hududga kiritmasligi kerak.

Politsiyachi xodimlar xizmat davomida quyidagi maxsus vositalardan foydalanishadi. Bular bel kamariga o'rnatiladigan rezina tayoq va qo'l kishani, g'ilofdagi to'pponcha va ko'zdan yosh oqizuvchi gazlar bo'lishi mumkin. Bunday vositalar aholi punktlari va ko'chalarida tartibni saqlash uchun yetarli hisoblanadi. Keng ko'lamlari operatsiyalarni o'tkazish uchun maxsus vositalarning to'liq to'plami, shuningdek, avtomobil uskunalarini va xizmat itlari talab qilinadi.

Undan tashqari ko'zdan yosh oqizuvchi gazlar haqida ham bir oz to'xtalsak. Bu o'limga olib kelmaydigan kimyoviy qurol bo'lib, ommaviy tartibsizliklar paytida huquq-tartibot idoralari xodimlarini g'azablangan olomondan himoya qilish uchun mo'ljallangan. Ko'zdan yosh oqizuvchi gaz quyidagi hollarda qo'llaniladi:

- qurolli qarshilik ko'rsatishi mumkin bo'lgan yoki jinoyat sodir etilgan joyda huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan ushlangan va qochishga uringan fuqaroni ushlashda;
- bostirish - huquqbuzar tomonidan militsiya xodimiga ko'rsatilgan qarshilik, jinoiy yoki ma'muriy huquqbuzarlik, ommaviy tartibsizliklar;
- hujumni qaytarish uchun - agar huquqbuzar politsiyachiga to'g'ridan to'g'ri hujum qilayotgan bo'lsa;
- garovga olinganlarni ozod qilish uchun.

Qachon qo'l kishanlaridan foydalanish mumkin? Qo'l kishanlaridan foydalanish tavsiya etilgan holatlar "Politsiya to'g'risida" gi qonunda batafsil tavsiflangan. Bular:

- hibsga olishda yoki fuqaroning huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlariga qarshilik ko'rsatishi;

- huquqbuzarni vaqtincha saqlash hibsonasiga yetkazish davomida;
- mahkumni kuzatib borishda.

Bunday maxsus jihozlarning asosiy maqsadi jinoyatchining harakatlarini cheklash va politsiya xodimining tan jarohati olish ehtimolini kamaytirishdir. 14 yoshgacha bo'lgan bolalar, nogironlar va homilador ayollarga kishan qo'llash taqiqlanadi.

Maxsus vositalar politsiya tomonidan quyidagi hollarda qo'llaniladi:

- jinoyat sodir etgan joyda va undan keyin qochishga urinish paytida ushlangan tartibbuzarni ushlab turishda;
- politsiya xodimiga qarshilik ko'rsatishda;
- qurolli bosqinchini qurolli qarshilik ko'rsatishga urinayotganda ushlab turishda;
- garovga olinganlarni ozod qilishda;
- tartibsizliklarni bostirish, fuqarolarning qurolli guruhlarini blokirovka qilish;
- politsiyaning to'xtash buyrug'iga bo'ysunmagan transportni to'xtatishda;
- qo'riqlanadigan obyektlarni muhofaza qilishda;
- jinoyatchilarni kuzatib borish va himoya qilishda;
- hibsga olinganlarni politsiya bo'limiga etkazishda;
- qochishga urinishni to'xtatishda;
- ushlangan shaxsning o'ziga yoki boshqalarga zarar etkazishga urinishini bostirishda;
- hujumni qaytarishda;
- huquqbuzarliklar yoki jinoiy huquqbuzarliklarning oldini olish va ularni sodir etgan shaxslarni aniqlashda.

Tartibbuzarlarga nisbatan quyidagilar taqiqlanadi:

- fuqaroning boshiga, bo'yniga, yurak sohasiga, bo'yinbog'iga, oshqozoniga, jinsiy a'zolariga rezina tayoq bilan urish;
- 0 ° dan past haroratlarda suv to'plaridan foydalanish;
- yo'lovchilarni, xorijiy diplomatik vakolatxonalar fuqarolarini, ikki g'ildirakli transport vositalarini (mopedlar, skuterlar, mototsikllar) ko'rish imkoniyati cheklangan hududlarda va tog'li yo'llarda, temir yo'l kesishmalarida, ko'priklar, yo'l o'tkazgichlar, tunnellarda, yo'l o'tkazgichlarda to'xtatish moslamalarini qo'llash.

Xulosa o'rnida shuni aytsih mumkinki, Rossiya Federatsiyasida maxsus vositalardan foydalanish ko'p jihatlarda O'zbekiston Respublikasining huquqni muhofaza qiluvchi organlari bilan o'xshashliklar mavjud. Shunday bo'lsa ham quyidagi bir nechta fikrlarni aytib o'tish lozim. Ichki ishlar va Milliy gvardiya to'g'risidagi qonunlarda maxsus vositalardan quyidagi hollarda foydalanish taqiqlanishi keltirilgan.

2016-yil 16-sentabrda qabul qilingan O'RQ-407-son "Ichki ishlar organlari to'g'risidagi qonunning 23-moddasi "Maxsus vositalarni qo'llash" deb nomlangan va quyidagilar taqiqlanishi belgilangan:

- odamning boshiga, bo'yniga, o'mrov suyagiga, qorniga, jinsiy a'zolariga, yurak sohasiga rezina tayoq bilan zarbalar berish;

- havo harorati Selsiy bo'yicha nol darajadan past bo'lganida suv bilan zarba beruvchi mashinalarni qo'llash.

2020-yil 18-noyabrda qabul qilingan O'RQ-647-son "Milliy gvardiya to'g'risida"gi qonunning 30-moddasi hamm "Maxsus vositalarni qo'llash" deb nomlangan va:

- odamning boshiga, bo'yniga, o'mrov suyagiga, qorniga, jinsiy a'zolariga, yurak sohasiga rezina tayoq bilan zarbalar berish taqiqlanadi, bundan odam qurolli qarshilik ko'rsatganligi yoki fuqarolarning yoxud Milliy gvardiya harbiy xizmatchilarining (xodimlarining) hayoti va sog'lig'iga haqiqatda tahdid etib, guruh bo'lib hujum qilganligi hollari mustasno ekanligi belgilangan.

E'tiborli jihati shundaki, hech bir qonun hujjatida Rossiya Federatsiyasining 2011-yil 1-martdan kuchga kirgan "Politsiya to'g'risida"gi qonunining 22-moddasi 2-qism, 3-bandida nazarda tutilgan "Ikki g'ildirakli transport vositalarini (mopedlar, skuterlar, mototsikllar) ko'rish imkoniyati cheklangan hududlarda va tog'li yo'llarda, temir yo'l kesishmalarida, ko'priklar, yo'l o'tkazgichlar, tunnellarda, yo'l o'tkazgichlarda to'xtatish moslamalarini qo'llashga ruxsat berilmaydi" kabi bandlar yo'qligini ko'rishimiz mumkin. Bundan shunday xulosaga kelish mumkin. Ikki g'ildirakli transport vositalarini to'xtatish uchun vaziyatning darajasidan kelib chiqqan holda kuch taqsimlansa, majburiy to'xtatish vositalarini qo'llashdan ko'ra yo'lni shunchaki qattiq jismdan foydalanib ham to'xtatish mumkin. Alohida ishlab chiqarilgan qurilma yoki katta tashabbus qilish oddiy moped uchun juda ortiqcha ish hisoblandi. Shuningdek, temiryo'l kesishmalarida majburiy to'xtatish vositalarini qo'llashga ruxsat yo'qligini ham tahlil qilsak. Temiryo'l kesishmasida to'xtagan transport vosita bevosita harakatga va ushbu yo'ldan kelayotgan poyezd mashinistiga har qanaqasiga katta muammo hisoblanadi. Keltirilishi mumkin bo'lgan zarar esa, tartibbuzarni qochib ketishidan keladigan zarar oldida juda katta bo'lishi yoki tartibbuzar shu joyning o'zida poyezd tagida halok bo'lishi mumkin. Keraksiz joyda ortiqcha savollar va keraksiz kuch sarflashlarsiz belgilangan vazifani bajarish mumkinligi aynan Rossiya Federatsiyasining tajribasidan foydalanish orqali muammoga samarali yechim topish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA INTERNET SAYTLARI:

1. 2020-yil 18-noyabrda qabul qilingan O'RQ-647-son "Milliy gvardiya to'g'risida"gi qonuni;
2. 2016-yil 16-sentabrda qabul qilingan O'RQ-407-son "Ichki ishlar organlari to'g'risidagi qonuni;
3. Rossiya Federatsiyasining 2011-yil 1-martdan kuchga kirgan "Politsiya to'g'risida"gi qonuni
4. juristtyinfo.ru